

Tenim els barcelonins una memòria incòmoda?

El Museu Etnològic i de les Cultures del Món revisa el nostre passat en clau crítica, amb exposicions temporals sobre la relació de Barcelona i Catalunya amb el colonialisme, la guerra d'Ifni o l'egiptomania

Iolanda Parra

Aspecte de l'exposició 'Ikunde. Barcelona, metròpoli colonial' / MUEC

Explicar la part fosca de l'expedició que va trobar el goril·la blanc a Guinea Equatorial, què recorden els catalans que van fer la mili a l'enclavament espanyol al Marroc d'Ifni, o quins efectes va tenir l'egiptomania a Barcelona és l'objectiu de les tres exposicions amb què el Museu Etnològic i de Cultures del Món de Barcelona (MUEC) ha iniciat **una nova línia de treball que vol revisar el passat des d'una memòria incòmoda**. És una iniciativa que lliga amb la concepció de la museologia social cap a la qual es vol dirigir el centre i es presenta en format d'exposicions temporals en un espai habilitat a la seu del carrer Montcada. "És una revisió de l'exposició permanent del MUEC. La mostra temporal intenta fer el contrapès, una visió crítica de com hem anat construint l'alteritat. Mostrar com veiem les altres cultures del món de manera etnocèntrica i com les reduïm a un passat que no té a veure amb com són en l'actualitat", afirma Oriol Pascual, cap de programes del museu.

Els gairebé 80.000 objectes amb què compta el fons del MUEC provenen, entre d'altres, de col·leccions privades com la d'Albert Folch, Duran-Valladosera o la Fundació Clos i aquesta mirada des de la memòria incòmoda contraresta l'exposició clàssica, ordenada per àrees geogràfiques i valorades més aviat per la seva estètica. Segons Pascual, **“en un museu social, l'antropologia construeix a partir del subjecte d'estudi, per tant, és memòria viva i compartida, encara en construcció”**.

“No ha d'existir cap museu si no planteja de manera crítica la realitat social i cultural que l'envolta”, afirma el director del MUEC, Pep Fornés, en una [entrevista](#) a CRÍTIC. Alhora, ell mateix reconeix que no és fàcil posar en pràctica aquesta transformació i han optat per fer exposicions temporals crítiques que puguin contrarestar o compensar “aquesta exhibició de la bellesa”.

Aquesta evolució té a veure amb la reinvençió dels museus etnològics arreu. A l'article [“Museos etnológicos: entre la crisis y la redefinición”](#), el professor d'antropologia de la Universitat de Barcelona Xavier Roigé explica com, en el debat sobre la funció dels museus que va tenir lloc a finals dels anys 70 del segle XX, “els museus etnològics van jugar un paper fonamental i van ser un dels eixos de l'anomenada ‘nova museologia’”. Tanmateix, segons Roigé, als anys noranta molts museus etnològics van entrar en una crisi profunda, provocada, entre d'altres causes, per la discussió sobre com mostrar la cultura. Una crisi que afectà tant els museus hereus de la interrelació entre l'antropologia i el colonialisme, “institucions dedicades a presentar les altres cultures ‘exòtiques’”, com els museus fruit dels “moviments folklòrics del romanticisme especialitzats en presentar les pròpies cultures locals o nacionals”. Per Roigé el més greu és que gran part d'aquests museus “presenten només visions del passat de la societat, sense ser capaços de fer reflexionar sobre el nostre present i els nostres temors”.

Roigé cita centres de referència en la museografia crítica, com el Museu d'Etnografia de Neuchatel, a Suïssa, que ha “mostrat com és possible la utilització dels antics objectes per reflexionar sobre el nostre present i el nostre futur”. O el polèmic Quai Branly, que va ser batejat amb el nom del moll del riu Sena on es troba ubicat a París després del debat sobre altres noms com Museu de les Arts Primeres o Museu de les Arts i les Civilitzacions d'Àfrica, d'Àsia, d'Oceania i de les Amèriques. Tot i les crítiques per l'enfocament absolutament artístic, “conté abundants referències etnològiques que contextualitzen els objectes exposats”, afirma el professor de la UB.

El MUEC va inaugurar la nova línia per revisar el passat colonial i la imatge que s'ha creat de les cultures no occidentals amb l'exposició 'Ikunde. Barcelona, metròpoli colonial'. La mostra destapava l'espoli de la colònia a Guinea Equatorial, amb la presència de catalans com el primatòleg i col·laborador del Museu Etnològic i del Zoo de Barcelona Jordi Sabater i Pi, conegut per dur a la ciutat el goril·la albi Floquet de Neu. Arribat a la colònia el 1940 per exercir com a capatàs i administrador de diferents plantacions agrícoles, va ser l'amfitrió de la primera expedició etnogràfica del futur Museu Etnològic.

La mostra 'Ifni, la mili dels catalans a l'Àfrica.' encara es pot veure al Museu Etnològic i de les Cultures del Món, a la seu del carrer de Montcada / MUEC

['Ifni, la mili dels catalans a l'Àfrica'](#), encara visitable fins a mitjan octubre, és la segona exposició que treballa aquesta memòria incòmoda. Compta amb els testimonis d'alguns dels milers de catalans que van fer el servei militar obligatori a la colònia espanyola d'Ifni, a la costa marroquina. Una experiència silenciada, viscuda en unes condicions precàries, alimentades per les humiliacions i els maltractes dels comandaments franquistes. Els protagonistes se senten oblidats, com mostra la carta que l'Associació Catalana de Veterans de Sidi Ifni va enviar a la revista 'Sàpiens': alertant-los de l'error comès en un article que oblidava els combatents catalans a la Guerra d'Ifni, cridaven l'atenció dels historiadors perquè recordin que un gran nombre de catalans "tenen marcada en la seva pell l'estigma d'una guerra que sembla que s'ignori del tot" i "desfer el greuge que implica l'oblit generalitzat d'una pàgina tremenda de la història moderna de Catalunya".

L'Antic Egipte, vist amb uns altres ulls

La propera exposició, visitable a partir de juny de 2020, és 'Udjat, l'exotisme de l'Antic Egipte a Barcelona', que exhibirà exemples d'egiptomania a la ciutat. L'antic Egipte en el nostre imaginari representa la civilització perduda que una munió de viatgers, arqueòlegs, col·leccionistes i escriptors es van afanyar a desenterrar del desert per oferir un relat fantàstic, protagonitzat per essers prodigiosos que practicaven rituals esotèrics i tenien una escriptura misteriosa, en un món primigeni, considerat l'origen de la civilització occidental. **La mirada 'exòtica' va fomentar una determinada perspectiva de l'alteritat**, fixant els estereotips dels 'altres' en el moment que Europa s'expandia i establia relacions de domini arreu.

L'exposició abordarà el naixement de l'egiptologia com a ciència, les campanyes arqueològiques o la constitució de les primeres col·leccions i mostra com l'egiptomania va incidir en l'arquitectura a partir de la visió fantasiosa de la imatgeria de l'Antic Egipte. L'ús de formes i motius de l'època

faraònica com obeliscs, piràmides, jeroglífics, discos solars i esfinxs combinats amb altres elements de la tradició autòctona i, per tant, falsejats, **es poden veure a Barcelona** en monuments funeraris com alguns panteons al cementiri de Montjuïc, a la portalada de l'Observatori Fabra o al monument a Rius i Tauler. També s'hi exposaran objectes, escenografies, joies, quadres i dissenys artístics d'autors catalans que connectaran amb la mentalitat que va propiciar, entre d'altres coses, els museus etnològics. Com explica el cap de programes del MUEC, Oriol Pascual, l'egiptomania és un exemple d'exoticisme cronològic, una fascinació per una civilització perduda (en el temps) que deixa de banda la realitat de l'Egipte contemporani. L'exoticisme geogràfic, en canvi, és el que resulta del contacte amb altres cultures llunyanes en l'espai que el colonialisme va descobrir pels europeus, per exemple.

Però no només volen fixar-se en les colònies, sinó posar el focus en **la relació de Barcelona amb altres cultures i la imatge de l'alteritat**. Gran part del fons del MUEC prové d'antigues colònies, com Cuba, el Marroc, Guinea Equatorial o Filipines, però amb aquesta revisió del passat, no es vol incidir tant en els objectes o quina va ser la motivació de les col·leccions com mostrar com es construeix avui la mirada sobre aquestes cultures. "Tenim aquests objectes, què fem amb ells?" -afirma Pascual-. Més que pensar en com es van aconseguir, cal treballar amb el significat de les peces, donar-los una altra vida. Estem parlant sobretot del seu valor simbòlic". L'objectiu és observar-les des de l'estranyament propi de l'antropologia, que convida a **qüestionar les idees preconcebudes aportant respostes que ajudin a interpretar la realitat**.